

Stratégia ochrany pamiatkového fondu na roky 2017 – 2022

Akčný plán na roky 2021-2022

Obsah

I.	Úvod	2
II.	Obsahová časť	3
	Strategická oblasť 1: Pamiatkový fond a pamiatkové hodnoty.....	3
	○ Evidencia a Ústredný zoznam pamiatkového fondu	3
	○ Digitalizácia pamiatkového fondu	4
	○ Prezentácia a propagácia pamiatkového fondu	4
	Strategická oblasť 2: Lokality svetového kultúrneho dedičstva UNESCO	6
	Strategická oblasť 3: Archeologické dedičstvo.....	7
	Strategická oblasť 4: Finančné nástroje a finančné zdroje.....	8
	Strategická oblasť 5: Rozvoj tradičných stavebných remesiel	11
	Strategická oblasť 6: Správa kultúrnych pamiatok vo vlastníctve štátu.....	12
	Strategická oblasť 7: Inštitucionálne zabezpečenie	12
III.	Záver	13

I. Úvod

„Pripomíname si, že ochrana kultúrneho dedičstva a prenos vedomostí, ktoré sú v ňom obsiahnuté, sú dôležité pre zachovanie identity Európy. Kultúrne dedičstvo zohráva zásadnú úlohu pri tvorbe kolektívneho ducha a pamäte Európy a podporuje pocit príslušnosti k spoločnej európskej kultúre.“

Parížska deklarácia

Máj 2019

15. apríla 2019 vypukol v katedrále Notre-Dame požiar, ktorý ovplyvnil celý svet. Na ikonickej pamiatke, s ktorou sa dokázal stotožniť každý obyvateľ nielen Francúzska, Európy ale dokonca aj sveta sa ukázalo aké nenahraditeľné pre nás kultúrne dedičstvo v skutočnosti je. 3. mája 2019 sa ako reakcia na túto udalosť v Paríži konalo stretnutie ministrov kultúry všetkých štátov Európskej únie, kde bola prijatá **Parížska deklarácia** ku kultúrnemu dedičstvu, ktorú signovali všetky členské štáty. Zaviazali sa v nej k trom hlavným úlohám na záchranu spoločného európskeho kultúrneho dedičstva a lepšej ochrane ohrozeného dedičstva:

- Vytvorenie **európskej siete expertov na kultúrne dedičstvo**, na poskytnutie rady a podpory v prípade požiadavky ktoréhokoľvek členského štátu, v súvislosti s identifikáciou, ochranou a obnovou ohrozeného európskeho kultúrneho dedičstva.
- Umožniť **mladým ľuďom zapojiť sa do ochrany a obnovy** kultúrneho dedičstva.
- Mobilizovať **existujúce finančné zdroje na zachovanie** kultúrneho dedičstva, ktoré je ohrozené.

Tieto témy sú akútne aj pre Slovenskú republiku. Sieť odborníkov pôsobiaca v oblasti pamiatkového fondu je základom pre udržanie znalostnej bázy či už v oblasti teórie, vzdelávania aj samotnej realizácie obnovy. Získanie ďalších odhodlaných ľudí pôsobiacich v tejto oblasti je možné jedine prostredníctvom zapojenia mladých ľudí. Akčný plán na roky 2021 - 2022 k Stratégii ochrany pamiatkového fondu navrhuje opatrenia tak, aby naplnil záväzky Slovenskej republiky aj vo vzťahu k naplneniu cieľov Parížskej deklarácie.

V júli 2020 vláda schválila **Revíziu výdavkov na kultúru**. Je to analyticko metodický dokument, ktorý identifikoval viaceré témy, ktoré je nevyhnutné v rezorte kultúry riešiť. V oblasti ochrany pamiatkového fondu sú to nasledovné:

- Zabezpečovať, aby sa čo najmenšia časť pamiatkového fondu nachádzala v narušenom alebo dezolátnom stavebno-technickom stave (stav pamiatkového fondu).
- Poznať a sprostredkovať pamiatkovú hodnotu národných kultúrnych pamiatok (pamiatkový výskum a dokumentácia).
- Vytvárať pozitívny vzťah verejnosti k pamiatkam (pozitívny vzťah verejnosti).

Cieľom politiky ochrany pamiatkového fondu je včas identifikovať, poznávať a chrániť kultúrne pamiatky a ich pamiatkové hodnoty pre súčasnú generáciu a budúce generácie, ako

aj podporovať pozitívny vzťah verejnosti ku kultúrnemu dedičstvu. Pripravený Akčný plán na roky 2021 - 2022 k Stratégii ochrany pamiatkového fondu (ďalej len „Akčný plán“) definuje skupinu konkrétnych opatrení smerujúcich k riešeniu aktuálnych výziev, ktoré sú definované v Stratégii ochrany pamiatkového fondu na roky 2017-2022, ako aj vo vyššie spomínaných dokumentoch.

Akčný plán uvádza začlenenie navrhovaných úloh do obsahového rámca priorít a opatrení všetkých strategických oblastí tak, ako boli navrhnuté v Stratégii ochrany pamiatkového fondu na roky 2017-2022. Následne uvádza implementačný a finančný plán, ktorý definuje termíny, merateľné ukazovatele a zodpovednosti za realizáciu úloh. Realizácia mnohých úloh si vyžaduje úzku súčinnosť a spoluprácu iných rezortov aj predstaviteľov samosprávy.

II. Obsahová časť

Strategická oblasť 1: Pamiatkový fond a pamiatkové hodnoty

○ Evidencia a Ústredný zoznam pamiatkového fondu

Opatrenie :

Projekt PAMIS (Pamiatkový informačný systém) je aktuálne vo fáze implementácie. Na Pamiatkovom úrade Slovenskej republiky (ďalej len „Pamiatkový úrad“) je aktuálne na projekte zamestnaných 21 ľudí, ktorí okrem riadenia projektu pracujú v jeho odbornej časti: zbere dát, validácii existujúcich údajov pre budúcu znalostnú agendu PAMIS a prípravu elektronizácie zverenej časti výkonu štátnej správy. Je pripravený tender na verejné obstarávanie pre dodávateľa IT časti projektu, ktoré bolo pozastavené kvôli celoplošnému auditu projektov realizovaných Ministerstvom investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie Slovenskej republiky.

Zákon č. 49/2002 v § 41 definuje že „Archeologické náleziská eviduje archeologický ústav (ďalej AÚ SAV) v Centrálnnej evidencii archeologických nálezísk Slovenskej republiky (ďalej CEANS). Archeologický ústav v evidencii nálezísk vyznačí archeologické náleziská vyhlásené podľa tohto zákona za kultúrne pamiatky alebo pamiatkové územia.“ Napriek tomu AÚ SAV v súčasnosti nedostáva žiadne zdroje na prevádzku tejto evidencie a všetko zabezpečuje iba zo svojich vedeckovýskumných aktivít.

1. *Implementovať a realizovať projekt PAMIS.*
2. *Rokovaniami medzi MK SR a SAV nájsť možnosť ako finančne podporiť AÚ SAV v úlohe stanovenej mu zákonom – viesť evidenciu CEANS.*

○ Digitalizácia pamiatkového fondu

Opatrenie:

Projekt Digitalizácia pamiatkového fondu bol fáze udržateľnosti do novembra 2020. V nasledujúcom období vnímame digitalizáciu pamiatkového fondu ako potrebnú. Nasledujúce obdobie sa zameria na prípravu výstupov z nazbieraných dát (s cieľom zdigitalizovania objektov pre potreby projekčnej praxe).

3. *Pripraviť stratégiu pre digitalizáciu v oblasti kultúry (vrátane pamiatkového fondu) po období udržateľnosti.*
4. *Zabezpečiť spracovanie a zverejnenie zdigitalizovaných dát doteraz získaných v rámci projektu Digitalizácia pamiatkového fondu.*
5. *Pre potreby ochrany a prezentácie kultúrneho dedičstva využiť digitálne dáta získané leteckým laserovým skenovaním.*

○ Prezentácia a propagácia pamiatkového fondu

Opatrenie:

6. *Vzhľadom na možné opatrenia v súvislosti so šírením ochorenia COVID-19 je nevyhnutné posunúť propagáciu a prezentáciu pamiatkového fondu podľa možností do digitálneho priestoru. Zároveň sa zintenzívni spolupráca s národným propagačným portálom cestovného ruchu Slovakia.Travel v oblasti propagácie turistických možností spojených s pamiatkovým fondom. V prípade možnosti konať aj verejné (hromadné) podujatia realizovať ich aj fyzicky. Sústrediť pozornosť na edično-propagačnú činnosť a aktívne sprístupňovanie vedeckých poznatkov a výsledkov činnosti Slovenských vysokých škôl, SAV a iných relevantných inštitúcií prostredníctvom sociálnych sietí.*

Najvýznamnejšie podujatia organizované každoročne

- **Dni Európskeho kultúrneho dedičstva**, ktoré sú významným celoeurópskym podujatím organizovaným od roku 1992 Radou Európy a Európskou komisiou. Konajú sa tradične v mesiaci september. Príslušnými aktivitami na celoslovenskej aj miestnej úrovni (sprístupnenie pamiatkového fondu a zbierkových inštitúcií, prepojenie s propagačno-osvetovou činnosťou a tvorivými aktivitami) je potrebné naďalej zvyšovať povedomie obyvateľov o kultúrnom dedičstve v národnom aj medzinárodnom rozsahu (**rok 2018 bol z rozhodnutia Európskej komisie vyhlásený za Rok európskeho kultúrneho dedičstva**).
- **Súťaž Fénix - Kultúrna pamiatka roka**, ktorej vyhlasovateľom a organizátorom je Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky (ďalej len „ministerstvo“). Cenu udeľuje

minister kultúry. Poslaním súťaže je podporovať zodpovedný prístup vlastníkov kultúrnych pamiatok a predstaviteľov samospráv k ochrane kultúrneho dedičstva. Jej cieľom je oceniť obnovu a reštaurovanie kultúrnych pamiatok, ako aj historického prostredia v pamiatkovom území, a to z hľadiska prínosu pre ochranu pamiatkových hodnôt.

- **Cena Alžbety Güntherovej-Mayerovej**, ktorú udeľuje generálny riaditeľ Pamiatkového úradu pri príležitosti Medzinárodného dňa pamiatok a historických sídiel. Cena je symbolickým uznaním dlhoročného úsilia jednotlivcov pôsobiacich v oblasti ochrany pamiatkového fondu, ktorí sa mimoriadnym spôsobom zaslúžili o ochranu pamiatkového fondu a zvyšovanie spoločenského povedomia o ich nenahraditeľných hodnotách.
- **Výročné ceny revue Pamiatky a múzeá**, ktoré udeľuje redakčná rada revue pre kultúrne dedičstvo Pamiatky a múzeá spoločne s jeho vydavateľmi pamiatkovým úradom a Slovenským národným múzeom. Ceny sa udeľujú ako súčasť slávnostného otvorenia podujatia Dni európskeho kultúrneho dedičstva. Udeľujú sa za najvýznamnejšie aktivity v oblasti ochrany kultúrneho dedičstva v kategóriách: objav-nález, akvizícia, expozícia, výstava, publikácia, menšia publikácia - drobná tlač, obnova, reštaurovanie, akcia - podujatie, film – video - audio - multimedialne dielo.
- Konferencia „**Židovské kultúrne dedičstvo na Slovensku**“ je vrcholné podujatie venované starostlivosti a ochrane židovského kultúrneho dedičstva na Slovensku. V roku 2020 sa uskutočnil už šiesty ročník. Hlavným organizátorom je Židovský kultúrny inštitút zriadený Ústredným zväzom židovských náboženských obcí v SR. Konferencia je nielen o židovskom kultúrnom dedičstve, ale aj o židovsko-kresťanskej spolupráci. Na konferencii sa zúčastňujú zástupcovia inštitúcií, aktivisti ako aj členovia židovských obcí na Slovensku. Na konferenciách sa udeľuje Cena Eugena Bárkány, ktorú židovská komunita udeľuje jednotlivcom aj inštitúciám za ochranu židovského kultúrneho dedičstva na Slovensku.
- Konferencia „**Tradícia a jej ochrana v procese projektovania obnovy pamiatok**“ organizovaná 30. septembra ,ktorú každoročne organizuje Slovenská technická univerzita v Bratislave.

Edično-propagačná a publikačná činnosť vykonávaná pamiatkovým úradom

- edícia **Monumentorum tutela – Ochrana pamiatok**, ktorej zborníky z ostatného obdobia tematicky nadväzujú na vedecké odborné podujatia organizované pamiatkovým úradom,

- revue pre kultúrne dedičstvo **Pamiatky a múzeá**, štvrťročník, ktorého spoluvydavateľom je Slovenské národné múzeum a ktorý prezentuje aktivity v oblasti kultúrneho dedičstva v ich komplexnom rozsahu,
- **Monument revue**, polročník, ktorý vychádza od roku 2012 a je zameraný na prezentáciu vedeckého poznávania kultúrneho dedičstva.

Dôležitú úlohu zohráva aj **edično-propagačná a publikačná činnosť vykonávaná inými relevantnými inštitúciami** (STU, VŠVU, UK, SAV, TUKE).

Pamiatkový fond vo vzťahu k zahraničiu

- Je potrebné vnímať pamiatkový fond Slovenskej republiky v kontexte spoločného európskeho kultúrneho dedičstva. Európska komisia pre toto spoločné vnímanie už viacero rokov podniká aktivity a kroky. Napríklad Európsky rok kultúrneho dedičstva bol vyhlásený v roku 2018. Vďaka tomuto je možné, aby bol duch európskej prináležitosti podporovaný.

- 7. Pokračovať v bilaterálnej a multilaterálnej spolupráci s partnerskými inštitúciami v zahraničí s dôrazom na V4 a Rakúsko, naplňať ratifikované dohovy a realizovať medzinárodné aktivity smerované na odbornú aj laickú verejnosť.*
- 8. Pokračovať v spolupráci v rámci pravidelného výročného zasadnutia riaditeľov inštitúcií ochraňujúcich kultúrne dedičstvo/pamiatkový fond v krajinách Európskej únie – European Heritage Heads Forum.*
- 9. Podporiť vznik odbornej platformy – zosieťovanie odborných pracovísk, ktorú prezentuje projekt Katedra UNESCO pre obnovu architektonického dedičstva (Interdisciplinárny prístup pri obnove architektonického dedičstva – nástroj kultúrnej udržateľnosti).*

Strategická oblasť 2: Lokality svetového kultúrneho dedičstva UNESCO

Opatrenie:

- Prostredníctvom práce medzirezortnej komisie na koordináciu úloh ochrany lokalít svetového kultúrneho dedičstva zabezpečovať centrálnu koordináciu riadenia a monitoringu lokalít svetového kultúrneho dedičstva.
- 10. Minimálne raz za dva roky organizovať stretnutie medzirezortnej komisie na koordináciu úloh ochrany lokalít svetového kultúrneho dedičstva.*

- V rámci lokalít UNESCO sústrediť zdroje a pozornosť na hodnotné a unikátne hodnoty v spolupráci s ostatnými rezortmi.

Strategická oblasť 3: Archeologické dedičstvo

Opatrenia:

- Činnosti a výstupy využiteľné pre informačný systém PAMIS, CEANS a Archeologickú mapu SR. Praktickým problémom aktuálneho znenia zákona je skutočnosť, že vyžaduje určiť presné hranice archeologických nálezísk, čo je často nemožné pri poznaní získanom realizovaným čiastkovým výskumom, ale určiť prioritné zóny ochrany je reálne. Takýto systém by zlepšil a zefektívnil ich ochranu a zároveň aj zjednodušil ich uprednostnenie pri alokáciách finančných prostriedkov zo štátnych (OSSD) a iných zdrojov.
 - 11. V gescii Pamiatkového úradu a krajských pamiatkových úradov pokračovať v budovaní databázy pre výkon štátnej správy v oblasti archeológie.*
 - 12. Do pripravovanej novely pamiatkového zákona zaviesť kategorizáciu archeologických nálezísk, podľa priority potreby ich ochrany, v kombinácii s definovaním ochranného pásma jednotlivých kategórií archeologických nálezísk.*
 - 13. Podporiť prevádzku Centrálnej evidencie archeologických nálezísk na Slovensku, ktorú zabezpečuje Archeologický ústav SAV. na základe ustanovení § 41 zákona č. 49/2002 Z.z.*
- Umožniť, aby nedeštruktívny archeologický výskum vrátane povrchového zberu archeologických nálezov mohol realizovať aj evidovaný archeologický spolupracovník (laik), ktorý má svojho odborného garanta - oprávnenú osobu podľa § 35a ods. 1 zákona č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších predpisov. Archeologickí spolupracovníci by boli registrovaní na príslušnom krajskom pamiatkovom úrade a Archeologickom ústave SAV. Vzhľadom na to, že v minulom období nebola realizovaná novela pamiatkového zákona, sa táto úloha prenáša do nasledujúceho obdobia.
 - 14. Zpracovať potrebné zmeny do novely pamiatkového zákona, ktoré umožnia realizovať nedeštruktívny archeologický výskum a povrchový zber archeologických nálezov laickým archeologickým spolupracovníkom.*
 - 15. Podporiť zmluvné zapojenie ďalších inštitúcií mimo priamej sféry MK SR (múzeá, univerzity a pod.) do prioritného projektu PÚ SR na MK SR, resp. projektu PAMIS na overovanie výsledkov LiDARového skenovania*
 - 16. Zabezpečiť, aby oprávnená osoba na vykonávanie archeologického výskumu mohla v prípade záujmu realizovať detektorové prieskumy na územiach, kde dochádza alebo v minulosti došlo k narúšaniu archeologického náleziska bez rozhodnutia príslušného KPÚ s podmienkou zabezpečenia si súhlasu vlastníka/správcu so vstupom na pozemok a pri splnení si oznamovacej*

povinnosti príslušnému KPÚ a následnému odovzdaniu informatívnej výskumnej dokumentácie (štruktúru určí PÚ SR) Archeologickému ústavu SAV a Pamiatkovému úradu SR do 10 dní odo dňa jeho ukončenia. Všetky nálezy musia byť zamerané s GPS.

Strategická oblasť 4: Finančné nástroje a finančné zdroje

Podľa Záverečnej správy Revízie výdavkov na kultúru¹ je 25% pamiatok v narušenom až dezolátnom stave a tzv. pamiatkový dlh, to je suma, ktorá by teoreticky bola potrebná na jeho obnovu, dosahuje až sumu 1,8 až 5,5 mld. eur.

Opatrenia:

- Dotačný program Ministerstva kultúry SR *Obnovme si svoj dom* je v súčasnosti jediný nástroj, ktorým štát kompenzuje veľké zaťaženie vlastníkov národných kultúrnych pamiatok spojené s verejným záujmom ochrany a obnovy pamiatkového fondu. Je nevyhnutné zaviesť aj iné finančné mechanizmy na saturovanie zvýšených nákladov vlastníkov spojených s obnovou národnej kultúrnej pamiatky. Vzhľadom na vysoký pamiatkový dlh a neuspokojivý stavebnotechnický stav kultúrnych pamiatok navrhujeme pripraviť viacdrojové systémovo diferencované financovanie obnovy kultúrnych pamiatok. Pôjde o tri spôsoby podpory : Samostatný fond pre obnovu pamiatok, ktorý bude fungovať prostredníctvom dotácií, revolvingový návratný hypotekárny fond a kompenzačné opatrenia pre vlastníkov kultúrnych pamiatok súvisiace so zvýšenými finančnými nárokmi obnovy kultúrnej pamiatky v porovnaní s obnovou bežného stavebného objektu. Táto finančná reforma by mohla byť realizovaná v rámci reforiem prostredníctvom „plánu obnovy“.

17. Pripraviť vznik samostatného „Fondu pre pamiatky“ ako nezávislej verejnoprávnej inštitúcie, ktorej poslaním bude formou dotácií podporovať ochranu a obnovu nehnuteľných a hnutelných národných kultúrnych pamiatok.

- Na vyváženie a motiváciu vlastníkov pamiatok je nevyhnutné vytvoriť aj iné finančné mechanizmy ich podpory. Vytvorenie revolvingového (návratného) hypotekárneho fondu zameraného výlučne na nehnuteľné pamiatky. Podobné fondy fungujú úspešne v zahraničí². Popri prideľovaní nenávratných štátnych dotácií by sa mohli vybrané pamiatky obnovovať aj z poskytnutých úverov za výhodných podmienok. Revitalizujú sa, niekedy sa aj vkladá do pamiatky nová funkcia, ktorá umožní jej udržateľnosť, no

¹ Ministerstvo kultúry SR, Ministerstvo financií SR: Revízia výdavkov na kultúru - Záverečná správa, júl 2020

² Medzi úspešné pôžičkové fondy v zahraničí patria napríklad tieto: Nationaal Restauratiefonds Holandsko, Architectural Heritage Fund a Building preservation Trust , Veľká Británia, Heritage Fund v Londýne, National Trust for historic Preservation-National Trust Loan Fund alebo preservation fond v Severnej Karolíne, Historic Preservation Bond Program a mnohé iné v USA. Organizácie poskytujúce dlhodobé nízko úročené úvery existujú niekoľko desaťročí a majú zásadný dopad na lokálny ekonomický rast, turizmus, tvorbu pracovných miest a zlepšenie stavu pamiatkového fondu.

zároveň sa vo fonde z pravidelných splátok neustále obnovuje alebo aj rastie (ďalší vklad zo strany kohokoľvek) objem disponibilných prostriedkov pre ďalšie úvery.

- Systém návratných pôžičiek určených predovšetkým právnickým osobám, vo verejnej i obecnej správe, ale aj podnikateľom či cirkvám a to najmä pri obnove väčších pamiatkových celkov a komplexov. Základné princípy jeho fungovania by mohli byť:
- Hypotéka s fixným úrokom na celú dobu trvania úveru, bez ohľadu na BRIBOR. Výška úroku by kryla iba náklady na administráciu systému a komplexné poradenstvo zo strany odborníkov.
- Poskytované iba projektom, ktoré majú nastavenú reálnu návratnosť zdrojov – dostatočný príjem zabezpečujúci udržateľnosť po obnove.
- Nevyhnutnosť vlastných zdrojov vo výške minimálne 50% z objemu poskytnutého úveru.
- Časť úveru by mohla byť zazmluvnená ako nenávratná (pri splnení všetkých podmienok poskytnutia, najmä dôsledného dodržania záväzných stanovísk a rozhodnutí orgánov štátnej správy na ochranu pamiatkového fondu) resp. 10% nad úver by bola automaticky nenávratná dotácia z OSSD.
- Pri neplnení záväzkov vlastníka pamiatky sa postupuje formou exekúcie ako pri bežných hypotekárnych úveroch.

18. Pripraviť revolvingový fond na podmienky Slovenskej republiky.

19. V rokoch 2021 a 2022 otvoriť výzvu podprogramu 1.5 Obnova národných kultúrnych pamiatok s prioritou ochrany a obnovy, ktorý je zameraný na viacročné financovanie kultúrnych pamiatok.

20. Vypracovať metodiku výpočtu zvýšených nákladov potrebnú na zavedenie systému refundovania zvýšených nákladov spojených s obnovou NKP v porovnaní s obnovou objektu, ktorý nie je NKP.

- Slabým miestom pri udržiavaní dobrého stavebnotechnického stavu kultúrnych pamiatok je aj fakt, že veľké množstvo významných pamiatok je vo vlastníctve štátu, kde ale nie je možné prispievať na obnovu týchto pamiatok z dotačného systému. Z vládou schváleného materiálu „Revízia výdavkov“ každému z rezortov vyplýva úloha vypracovať na svoje podmienky dlhodobé investičné plány. MK SR ako zriaďovateľ organizácií spravujúcich väčšinu štátom vlastnených NKP preto vytvorí na svoje podmienky špecifický investičný plán.

21. Vytvorenie investičného plánu pre pamiatky vo vlastníctve štátu – správe organizácií v zriaďovateľskej pôsobnosti MK SR.

- Postupy pri zadávaní tovaru, stavebných prác a služieb pri verejnom obstarávaní ohrozujú systém ochrany pamiatkového fondu a znižujú kvalitu realizovaných obnov.

Obnova národnej kultúrnej pamiatky je súborom niekoľkých odborných činností, ktorých cieľom a výsledkom musí byť ochrana a zveľaďovanie kultúrneho dedičstva, za účelom

zachovania ich hodnôt – verejného záujmu. Činnosti, ktoré sú súčasťou obnovy predstavujú podľa zákona č. 343/2015 Z. z. o verejnom obstarávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o verejnom obstarávaní“) stavebné práce. Stavebné práce môže vykonávať akýkoľvek hospodársky subjekt, ktorý je v zmysle platných predpisov oprávnený na túto činnosť. V tejto oblasti ministerstvo považuje za kľúčové, aby bol výber zhotoviteľa uskutočnený len zo skúsených zhotoviteľov pre obnovu takejto špecifickej stavby s cieľom dosiahnuť kvalitne realizovanú obnovu a zachovanie pamiatkových hodnôt národnej kultúrnej pamiatky. Je nevyhnutné poukázať na skutočnosť, že obnova a s ňou súvisiace stavebné práce, je inou, vysoko odbornou činnosťou, ktorú nie je možné realizovať štandardnými stavebnými postupmi a technológiami bez akýchkoľvek predchádzajúcich skúseností s historickými konštrukciami a postupmi. Historické objekty majú od svojej podstaty iné vlastnosti a konštrukčné postupy ako súčasné stavby, pričom súčasne počas realizácie takýchto stavebných prác dochádza k novým nálezom (výskumom odhalené nové hodnotné prvky napr. fresky pod vrstvami omietok, novoobjavené stavebné otvory napr. kamenné portály, okenné otvory, dokonca nové priestory napr. pivnica objavená počas rekonštrukcie SNG). Uvedené si preto vyžaduje primeraný profesionálny a hodnotový prístup pri ďalších rozhodnutiach, nakoľko vo všetkých prípadoch dochádza k zastaveniu prác na „neurčito“ a následne k zmene postupov pri ďalšej realizácii. Vhodnou výnimkou sa javí prípad, kedy by bolo **možné realizovať postupnosť prác tak, aby nebolo z pohľadu zákona o verejnom obstarávaní toto vnímané ako „delenie zákazky“**.

22. Ministerstvo bude rokovať s Úradom pre verejné obstarávanie o zefektívnení postupu verejného obstarávania pri kultúrnych pamiatkach a aplikácii zákona o verejnom obstarávaní s cieľom zachovania pamiatkových hodnôt.

Štát by mal ísť príkladom ochrany pamiatok vo svojom vlastníctve. Revízia výdavkov na kultúru v časti 4.4 Kapitálové výdavky navrhuje opatrenia vytvorenia investičného plánu MK SR a zriadenie centrálnej projektovej kancelárie. Približne polovica nehnuteľností rezortu MK SR je totižto pamiatkami a minulé skúsenosti nasvedčujú, že finančné prostriedky alokované na kapitálové výdavky nebudú bez dlhodobého investičného plánu a bez projektových odborníkov využívané efektívne. Vzhľadom na nedostatok finančných zdrojov a veľkosť pamiatkového dlhu je žiaduce, aby bola obnova pamiatok vo vlastníctve štátu financovaná cez fondy EÚ.³

23. Zabezpečiť alokáciu eurofondov na obnovu pamiatok aj vo vlastníctve štátu.

V prípade, ak opatrenia Akčného plánu budú financované z verejných zdrojov a budú smerovať subjektom vykonávajúcim hospodársku činnosť, budú posudzované a realizované

³ Dofinancovanie obnovy pamiatok cez fondy EÚ odporúča aj záverečná správa NKÚ z marca 2020 o záchrane a obnove národných kultúrnych pamiatok (NKÚ, 2020).

podľa osobitných predpisov v oblasti štátnej pomoci a minimálnej pomoci s odkazom na čl. 107 ods. 1 Zmluvy o fungovaní Európskej únie a zákon č. 358/2015 Z. z. o úprave niektorých vzťahov v oblasti štátnej pomoci a minimálnej pomoci a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zákon o štátnej pomoci).

Strategická oblasť 5: Rozvoj tradičných stavebných remesiel

Opatrenia:

- Finančná podpora workshopov zameraných na výučbu a rozvoj praxe tradičných remesiel cez dotačný program Obnovme si svoj dom, podprogram 1.3 Aktivity kultúrnej politiky.

24. Priorizovať remeselné zamerané workshopy v rámci hodnotiacich hárkov dotačného podprogramu 1.3 Aktivity kultúrnej politiky v rokoch 2021, 2022.

- Pokračovanie projektu Pro Monumenta – prevencia údržbou s cieľom udržania systému preventívnych prehliadok kultúrnych pamiatok a vybudovania 3 školiacich stredísk pre tradičné remeselné postupy používané pri obnove, ktoré budú základne „Centra tradičných stavebných remesiel“ (Trnava – vápenné omietky, omietky, jednoduché fasádne štuky, zámočníctvo; Banská Štiavnica – tesárstvo, štiepanie šindľov, stolárstvo; Spišská Sobota – klampiárstvo, umelecké klampiárstvo, tesárstvo).

25. Realizovať pokračovanie projektu Pro Monumenta so zameraním na školenie remeselníkov.

- Pokračovanie úspešného projektu „Obnova torzálnej architektúry s pomocou nezamestnaných“, vďaka ktorému už v súčasnosti je staticky stabilizovaný značný počet torzálne zachovaných hradných ruín a súčasne projekt generuje remeselníkov – najmä murárov a tesárov. Projekt je postavený na spolupráci s Ministerstvom práce, sociálnych vecí a rodiny SR a implementácii národného projektu “Zapojenie nezamestnaných do obnovy kultúrneho dedičstva.”

26. V spolupráci s Ministerstvom práce, sociálnych vecí a rodiny SR (ďalej len MPSVaR SR) a Ústredím práce sociálnych vecí a rodiny (ďalej len „ÚPSVaR“) konzultovať možnosti nového programovacieho obdobia eurofondov na využitie nezamestnaných pri obnove národných kultúrnych pamiatok. Vzhľadom na veľkú mieru ukončenia obnovy hradných ruín a hrubých pomocných prác na nich, vhodných pre nezamestnaných, spoločne nájsť ich prípadné využitie aj pri iných typologických druhoch a možných typoch prác – najmä historických parkoch. Pôjde najmä o čistenie od náletovej zelene, pravidelné kosenie a údržba chodníkov, murárske práce a jednoduché tesárske práce.

- *Pri rozvoji tradičných stavebných remesiel je vhodné vytvárať synergický efekt aj prostredníctvom spolupráce všetkých zúčastnených aktérov v tejto oblasti so Slovenskou živnostenskou komorou. Systém odborného preskúšania umožní nezamestnaným získať odbornú kvalifikáciu, ktorú využijú pri obnovách architektúry.*

Strategická oblasť 6: Správa kultúrnych pamiatok vo vlastníctve štátu

Opatrenia:

- Aktuálne MK SR v spolupráci so združením Zachráňme hrady a Ministerstvom pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky (ďalej len „MPRV SR“) pracuje na komplexnom legislatívnom riešení starostlivosti o hradné ruiny, vrátane ich správy a následného zamerania a zápisu do katastra nehnuteľností. Táto potreba je výsledkom dlhoročného úspešného obnovovania hradných ruín prostredníctvom občianskych združení s finančnou podporou MK SR a na platy pre nezamestnaných z MPRV SR.

27. V rámci medzirezortnej dočasnej pracovnej skupiny spolu s MPRV SR a Lesmi SR, š.p. nájsť riešenie vo veci starostlivosti o hradné ruiny, vrátane ich správy a následného zamerania a zápisu do katastra nehnuteľností.

28. Pripraviť a predložiť na rokovanie vlády SR dlhodobý investičný plán pre národné kultúrne pamiatky v správe MK SR a jeho podriadených organizácií.

Strategická oblasť 7: Inštitucionálne zabezpečenie

Opatrenia:

- Rozvíjať pamiatkový úrad a jeho špecializované pracoviská ako inkubátory odborníkov na výskum, dokumentáciu, metodiku obnovy pamiatkového fondu (reštaurátorské ateliéry, vedecké a výskumné pracoviská) v spolupráci s relevantnými vysokými školami s akademickými pracoviskami.

29. Rozvíjať pamiatkový úrad a jeho špecializované pracoviská ako inkubátory odborníkov formou školiacich pracovísk odboru preventívnej údržby pamiatok pamiatkového úradu a v tejto oblasti úzko spolupracovať s univerzitami a pracoviskami SAV.

- Organizácie ministerstva kultúry nemajú dostatočné kapacity na prípravu investičných projektov a dokumentácie. Rozpočtové a príspevkové organizácie sú často bez dostatočných kapacít na technických pozíciách (projektanti, architekti a pod.) limitované pri príprave investičných projektov a posudzovaní dodávaných výkonov z externého prostredia. Zvyšuje sa tak riziko, že projekt bude realizovaný nadštandardnými riešeniami, pričom rovnaké výsledky by bolo možné dosiahnuť

efektívnejšími alternatívami. Projektová kancelária má potenciál vytvoriť dostatočné interné kapacity, avšak nie všetky organizácie ministerstva kultúry realizujú projekty pravidelne, vlastné kapacity by tak nemuseli využiť naplno.⁴

30. Pripraviť centrálnu projektovú kanceláriu, ktorá bude internými kapacitami na technických pozíciách zabezpečovať prípravu investičných projektov a potrebnej dokumentácie pre podriadené organizácie MK SR, s cieľom zvýšiť efektívnosť prípravy projektov.⁵

III. Záver

Zodpovednosť za plnenie úloh definovaných v Akčnom pláne na roky 2021 – 2022 nesie ministerstvo. Gesciu plnenia úloh nesie sekcia kultúrneho dedičstva. Partnermi na plnenie týchto úloh sú na úrovni ministerstva jeho ďalšie organizačné zložky, a to najmä: sekcia legislatívy a práva, sekcia ekonomiky, odbor projektového riadenia a dotácií, inštitút kultúrnej politiky, pamiatková inšpekcia odboru kontroly a inšpekcie a poradné orgány ministerky. Vzhľadom na povahu materiálu sú významnými partnermi pamiatkový úrad so svojimi jednotlivými odbormi a špecializovanými pracoviskami, ako aj jednotlivé krajské pamiatkové úrady a dotknuté organizácie v zriaďovateľskej pôsobnosti ministerstva. Pre plnenie úloh je však nevyhnutné poskytnutie súčinnosti aj na medzirezortnej úrovni od dotknutých partnerov, a to najmä: Ministerstva dopravy a výstavby Slovenskej republiky Ministerstva pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR, Ministerstva práce sociálnych vecí a rodiny SR, Ústredia práce sociálnych vecí a rodiny, Lesov SR, š. p., Národného lesníckeho centra, Štátnej ochrany prírody a krajiny, Úradu geodézie, kartografie a katastra SR; a okrem nich aj cirkví, výskumných ústavov SAV, univerzít a vysokých škôl, vyšších územných celkov, profesijných komôr (Slovenská komora architektov, Komora reštaurátorov, Slovenská komora stavebných inžinierov), občianskych združení (Združenie miest a obcí Slovenska, Združenie historických miest a obcí Slovenska, ICOMOS Slovensko, Združenie zachráňme hrady,...), vlastníkov kultúrnych pamiatok a občianskej spoločnosti.

Akčný plán k Stratégii ochrany pamiatkového fondu 2017-2022 predkladá konkrétne opatrenia a úlohy s termínom realizácie do roku 2022. Mnohé z úloh sú však iba prvým krokom nevyhnutným pre zavedenie dlhodobých systémových opatrení v oblasti zachovania, záchrany, obnovy a prezentácie hodnôt pamiatkového fondu. Preto je nevyhnutné v plnení úloh zo Stratégie ochrany pamiatkového fondu na roky 2017-2022 pokračovať aj v ďalšom období.

⁴ Inštitút kultúrnej politiky: Revízia výdavkov na kultúru, str. 113-114., júl 2020

⁵ Náklady na vznik a prevádzku sa podľa štúdie MK SR odhadujú na 0,7 mil. eur ročne. Odhad je potrebné aktualizovať aj na základe právnej analýzy a zvoleného právneho režimu fungovania projektovej prípravy.